

Osayleiskaava laaditaan alueelle, joka käsittää Sataman kaupunginosasta Kanavaniemen ja Linnanaukon, koko Iso-Heikkilän kaupunginosan ja Pitkämäen kaupunginosasta Tavara-aseman ja Postin lajittelukeskuksen ympäristön. (Osallistumis- ja arviointisuunnitelma 20.9.2007)

Linnakaupungin osayleiskaavatyö on jaettu kahteen osaan rajana Pansiontie. Pohjoispuolista aluetta kutsutaan osayleiskaavoitus-työssä Patterihaan alueeksi ja eteläpuolista aluetta Kanavaniemen alueeksi. Osayleiskaavan yleisiksi tavoitteiksi on määritetty:

- Sekavan ja keskeneräisen liikenneverkon selkeyttäminen
- Muinaismuistojen aseman korostaminen: Turun linna ja Patterihaka
- Alueiden yhdistäminen puistoakselilla

Jäteveden puhdistamon käytöstä vapautuva laaja maa-alue ja varastokäytöstä vapautuva teollisuusalue on tarkoitettu hyödyntää asumis-, liike- ja toimistokäyttöön, samoin tutkia Aurajokisuun ja Linnan ympäristön tarjoamia m

Kaava-alue muodostuu useasta eri luontoisesta ja erilaisen historiallisen kehityskaaren omaavasta kokonaisuudesta: linnan ympärille täyttömaalle rakennetusta satama-alueesta, Iso-Heikkilän peltomaille radan taakse rakennetusta teollisuusalueesta ja Iso-Heikkilän mälikumpareille kaavoitetuista varhaisista omakoti- ja kerros-talolähiöistä.

Linnankenttä ja satama-alue

Alueen arvokkaimman ja vanhimman ytimen muodostaa Turun linna. Kronikkatiedon mukaan ensimmäinen Aurajokisuuta vartioinut maavarustus pystytettiin jo 1100-luvulla. Historiallisten tietojen mukaan Turun linnaa alettiin rakentaa sittemmin Aniniemenä tunnetulle saarelle vuoden 1280 vaiheilla. Ensimmäisessä vaiheessa se oli suljettu suorakaiteen muotoinen kastelli, jonka molemmissa päissä kohosi torni. Leiri rakennettiin suljetuksi linnoitukseksi 1300-luvun kuluessa, ja nykyisen laajuutensa esilinnoinen se sai 1500-luvun puolivälissä. Aurajoen vedenpinta oli 1200-luvun lopulla noin 3,5 metriä nykyistä korkeammalla, ja seudut joen suun vaiheilla olivat avoimet. Vuosijätöjen kuluessa saari laajeni, ja yhtyi lopulta mantereeseen. Linnan muurien ympärille syntyi vesijätön ja maatumisen ansiosta kaiken aikaa kasvava linnankenttä, joka palveli linnan taloudellisia etuja.

Linnan alue kasvoi 1700-luvulla aloitetun laivaväylien ruoppauksen myötä. Ensimmäinen, ilmeisesti hevoskierrolla toiminut ruoppauslaitos hankittiin vuonna 1730. Sitä käytettiin jokisuun purjehdusväylän eli kanaalin ruoppaamiseen. Alueen nimeksi vakiintuikin Kanavaniemi. Laivaväylältä ruopattu massa kasvatti vähitellen niemen, linnan edustan Multasaaren ja Kalastajasaaren eli Ruutisaaren yhtenäiseksi kentäksi.

Linnan loistokkain hovikausi päättyi 1500-luvun jälkipuoliskolla, minkä jälkeen linna

palveli mm. maaherran virka-asuntona, varastona ja lääninvankilana. Maaherrat jatkoivat Juhana Herttuan aloittamaa puutarhakulttuuria ja vielä 1800-luvun alkupuolella oli vallihaudan sisäpuolella renessanssipuutarha suorine käytävineen. Turkulaisen puisto- taiteen pioneereihin kuuluu myös laivaston vara-amiraalin Victor von Stedinkin 1790-luvulla linnankentän täyttömaalle rakentama englantilainen puutarha obeliskeineen ja kiemurtelevine käytävineen. Jo keskiajalla jokisuussa alkanut laivanrakennustoimi muuttui 1740-luvulla teolliseksi tuotannoksi englantilaisen Robert Fithien linnankentälle Aurajokirantaan rakentaman laivaveistämön ja köysipunomon myötä. Linnankentällä asettui asumaan 1800-luvun alkupuoliskolla myös Ruotsi-Suomen laivaston käsityöläisiä ja kirvesmiehiä.

Turun palon jälkeen laadittu asemakaava (C. L. Engel 1828) liitti linnankentän osaksi kaupunkirakennetta. Myös Iso-Heikkilän virkatalon maita liitettiin laajennettuun kaupunkialueeseen. Ruutukorttelijako ulotettiin vesijätömaalle yli Linnanaukon X kaupunginosaksi, jonne oli tarkoitettu muotoilla alueen täyttämisen myötä mm. kalasatama.

Ruoppaustoimi jatkui koko 1800-luvun ja 1880-luvulle tultaessa joen ja linnan välinen maa-alue oli kasvanut jo lähes nykyisiin mittoihinsa, mutta linnan ja Kanavaniemen toisella puolella lainehi edelleen Linnanaukko. Niemen kärjestä rakennettiin 1800-luvun puolivälissä silta Ruissalon Hevoskariin. Sillanvartijalle pystytettiin sen kaupunginpuoleiseen päähän kahdeksankulmainen asuinrakennus, Otkantti, josta käsin hän keräsi siltamaksut. Vuonna 1883 vartiotupa purettiin ja paikalle rakennettiin uusi tilava asunto ja matkatupa.

Linnankenttä oli pääosin luonnontilassa, kun rautatie 1870-luvulla vedettiin Kakolanmäen takaa ruutukaava-alueen ja jo hävinneen ”Stedinkin puutarhan” leikaten ja Linnan kiertäen Kanavaniemelle. Radan takaiset IX ja X kaupunginosat muutettiin Satama- ja varastoalueeksi. Rautatien myötä rahtiliikenne siirtyi Kanavaniemelle. Kaupunki rakensi syvällä kulkeville aluksille 500 jalkaa pitkän kivilaiturin ja hankki sinne kaksi nosturia. Vuonna 1898 Kanavaniemeltä alkoi säännöllinen talvimatkustajaliikenne Tukholmaan ja vuonna 1901 ulkomaanmatkustajalaivaliikenne siirtyi kokonaisuudessaan Kanavaniemelle. Ensimmäiset laajat satama-alueen kehittämissuunnitelmat laadittiin jo 1800-luvunlopulla. Insinöörien Verner Lindbergin ja Herman Norrménin suunnitelmassa satama-allas esitettiin ruopattavan 120 metrin levyiseksi ja kiviset rantalaiturit jatkettavan kruununmakasiinille asti. Laiturialue jaettiin varastotontteihin. Ensimmäisenä uudelle varastoalueelle nousi Turun Makasiini Oy:n tiilinen Warranttimakasiini vuonna 1899. Kaupunki rakennutti sen edustalle katetuntavarasuojan, jonka päähän tuli tullipaviljonki ja kaksi vientitavarasuojaa.

Sataman syventäminen toteutettiin 1900-luvun puolella ja Turun linnan ja Aurajoen väliset puutavaran varastointipaikat siirrettiin täyttömaalle ja niiden pohjoispuoli varattiin öljysatamalle. Ruissalon silta siirrettiin 1910-luvun alussa pohjoisemmaksi Iso-Heikkilän rantaan. Jo ensimmäiseen maailmansotaan mennessä satama-alueella tapahtui lukuisia uudelleenjärjestelyjä: Tukholman-laivoille nousi nimenkärkeen uusi laituritavarasuojineen ja raidejärjestelyineen ja Kanavaniemelle pystytettiin mm. uusi tullipaviljonki. Satamatoimi rautatiekiskoineen valloitti Linnan ja Kanavaniemen kärjen välisen tienoon. Satama-alue rakentui insinööri Lasseniuksen laatiman yleissuunnitelman mukaan ja nk. täyttömaa-alue asemakaava-arkkitehti Sutisen yleisasemakaavaehdotuksen pohjalta. Vuonna 1933 hyväksytyn järjestelyehdotuksen mukaisesti toteutettiin ”linnanaukon” pääkadut – Juhana-Herttuan puistotie ja Vaasankatu - ja alueelle nousi muutama teollisuus- ja varastorakennus. Muutoin alueen sisäosat pysyivät miltei rakentamattomana aina 1960-luvulle asti.

Museotoimi alkoi Turun linnan esilinnassa vuonna 1881. Aluksi käytössä oli muutama huone. Lääninvankilan muutettua vuonna 1890 linnasta, siirtyi koko esilinna historiallisen museon haltuun. Päälinnan restaurointi alkoi jo ennen sotia ja se avattiin juhllisin menoin toukokuussa 1961. Linnan ympäristö rakennettiin 1900-luvun alussa englantilaistyylliseksi puistoksi ja sinne lähdettiin toteuttamaan myös ulkomuseota. Ulkomuseon puistosuunnitelman laati L. M. F. Hammarberg vuonna 1901. Alueelle siirretyistä rakennuksista iso osa tuhoutui sota-ajan pommituksissa.

Iso-Heikkilä

Linnankentän pohjoispuolella levittäytyivät viimeistään 1400-luvun puolivälissä lähtien linnalle kuuluneen latokartanon eli Iso-Heikkilän maat. Vuonna 1690 se luovutettiin maaherran palkkatilaksi ja 1696 siitä tuli majurin virkatalo. Virkatalon talouskeskus sijaitsi suunnilleen nykyisen Iso-Heikkiläntien ja Nuutintien kulmauksessa (SOK:n teollisuustontti, rakennukset purettiin 1955). Kylän maat levittäytyivät Raision rajalla olevalta Pahaniemenojalta Pitkämäkeen. Linnankaupunkoon laskevan puron viereiselle Pahaniemelle rakennettiin 1810-luvun vaihteessa uusi puolustuslinnake, Iso-Heikkilän patteri. Kuusikulmaiseen patteriin kuului vallitus,

KULTTUURI- HISTORIALLISET ARVOT LIITE 12C

TURUN KAUPUNGIN
YMPÄRISTÖ- JA KAAVOITUSVIRASTO
YLEISKAAVATOIMISTO

9.9.2008

jonka venäläiset sotilaat rakensivat tykkipatterin suojaksi, torppa eli miehistön majoitusrakennus ja piharakennuksia (torppa paloi 1990-luvun alussa).

Osa Iso-Heikkilän maista liitettiin vuoden 1828 asemakaavan myötä Turkuun, mutta pääosa siitä jäi Maariaan. Virkatalon haltijat ja sittemmin vuokralaiset viljelivät tilan maita, eikä alueella tapahtunut oleellisia muutoksia ennen Suomen itsenäistymistä. Vuonna 1919 Valtioneuvosto luovutti yliopistoseuralle Iso-Heikkilän; virkatalon rakennukset ja 70 hehtaaria maata. Alueelle oli tarkoitus rakentaa perustettavan suomalaisen yliopiston kampus. Asiantuntijana kuultiin professori Onni Tarjannetta, joka myös aloitti alueen rakennussuunnittelun. Iso-Heikkilän Yliopistokampuksen suunnittelu kytkeytyi myös Turussa vireillä olleeseen diagonaalikatu- ja kauttakulkusatamasuunnitelmiin, joiden ympärille kaavailtiin suurisuuntaisia kasvu- ja kehitysnäkymiä: Turun linnan ja Iso-Heikkilän mäkien välisestä alueesta piti tulla Turun uusi metropoli keskuspuistoakselineen, kerrostaloasutuksineen ja julkisine rakennuksineen. Asemakaavaehdotuksen laati O. Y. Turun Transitosataman ja kaupungin vuonna 1919 yhteisesti palkkaamana arkkitehti Bertel Jung. Hanke vesittyi nopeasti, sillä kauttakulkusatama ei toteutunut ja kaupunki luopui diagonaalikatuhankkeesta. Myös yliopisto sijoitettiin Kaupatorin varrelle Hotelli Phoenixiin ja Iso-Heikkilään tuli vain joitain toimintoja. Suunnitelma vaikutti kuitenkin Uudenkaupungin ja satamaradan linjaukseen, joka ohjattiin kiertämään Iso-Heikkilän pohjoispuolitse.

Yliopistolle luovutetulla alueella oli 1920-luvun alussa Iso-Heikkilän virkatalon lisäksi seitsemän venäläisten aikoinaan rakentamaa kasarmirakennusta, joita ei kuitenkaan katsottu voitavan hyödyntää. Ainoastaan 70 metriä pitkään, tuolloin keskeneräiseen, kasarmitalirakennukseen sijoitettiin vuonna 1922 kemian laboratorio. Peltoalueen keskelle rakennettiin kasvitieteellinen puutarha, jonka suunnitelmat laadittiin Suomen puutarha-arkkitehtitoimistossa, ja vuonna 1924 siihen liitettiin kasvihuoneosasto. Kolmantena Iso-Heikkilään sijoittui tähtitieteen opetus. Sen aloitti fysiikan professori Yrjö Väisälä vuonna 1924. Yliopiston (Phoenixin) pihalle valettiin pari sementtipylvästä kojeiden jalustaksi ja mittaukset tapahtuivat taivasalla, mutta jo parin vuoden päästä (1926) rakennettiin pieni puinen tähtitorni Iso-Heikkilään kemianlaboratorion naapuriin.. Vuonna 1930 alueelle tuli myös fysiikan laboratorion mekaaninen paja. Yrjö Väisälän johdolla kehitettyjä pituudenmittauskoneita ja mittausmenetelmän kehittelyä varten Iso-Heikkilään rakennettiin 1936-37 uusia pilareita katoksineen. Mittauksissa tarvittavan perusviivan rakentamisessa auttoi myös kaupungin geodeetikonttori. Myös tähtitorni siirrettiin uuteen paikkaan mäelle.

Koska yliopisto ei tarvinnut käyttöönsä kaikkia omistamiaan maita, vuokrasi se radanvarren tontit väliaikaisesti teollisuus- ja varastokäyttöön. Alueelta luovutettiin myös joitain asuntotontteja. Vuonna 1928 laadittiin vuokrauksen tehostamista varten rakennusjärjestys, joka noudatti Turun rakennusjärjestystä. Sen ja alueen rakennussuunnitelman laati yliopiston hallituksen toimeksiannosta ase-

makaava-arkkitehti I. Sutinen. Iso-Heikkilän rakentamista ohjaamaan perutettiin erillinen valiokunta, johon Sutinen kuului. Vuosina 1933 ja 1939 Sutinen laati uuden ehdotuksen, jonka mukaisesti radan varsi järjestettiin tehdas- ja varastoalueeksi, yliopistolle jäi vanha iso-Heikkilän kartanon piha-alue, kemianlaboratorion tontti ja tähtitorni. Muut peltomaat varattiin asuinkortteleiksi. Rakentamattomia peltoja käytettiin 1930-luvulla kasvimaaviljelykseen. Ainakin Mikaelin seurakunnalla ja Turun huoltotoimistolla oli alueella tarjolla kasvimaita. Jääränmaankadun ja Maaherrankadun omakotitaloalue rakennettiin 1930- ja 1940-luvuilla.

Iso-Heikkilän alueen venäläisten rakentama kasarmi oli ilmeisesti peräisin ensimmäisen maailmansodan ajoilta. Se sai jatkoa myös toisessa maailmansodassa, jolloin yliopistomaiden rakentamatta jääneiden asuinkortteleiden paikalle nousi saksalaisten kasarmi-alue, ”Pikku-Berliini”. Parakkileiriä ryhdyttiin rakentamaan kesällä 1942 ja se valmistui maaliskuussa 1943. Alueelle rakennettiin 55 parakkia, joihin mahtui yhteensä nelisentuhatta miestä, varuskuntasairaala, kenttäpostiparaki sekä kirjastoparaki, jossa sijaitsi myös parturi. Alueella oli kolme ruokalaa sekä kanttiiniparaki. Kaiken kaikkiaan siellä oli noin 70 rakennelmaa, joissa pidettiin myös venäläisiä sotavankeja. Parakkikylä purettiin pääosin 1950-luvun vaihteessa ja viimeiset rakennukset 1960-luvun alussa, jolloin paikalla ryhdyttiin toteuttamaan kaupungin jätevedenpuhdistamaa.

Jo 1920-luvulla herännyt ajatus liittää Iso-Heikkilä Turkuun toteutui vasta vuonna 1944 Maarian alueliitosten yhteydessä. Pian virisi keskustelut yliopiston omistamien maiden myymisestä kaupungille. Alueen arvo – joka määritettiin vastaavan 40 Helsingin yliopiston professorin virkaa - perustui asemakaavaopin professorin O. Meurman lausuntoon, jossa hän luonnosteli myös alueen tulevaisuuden suuntaviivat. Meurman katsoi, että alue soveltui luontevasti kaupungin kehityksen kannalta tärkeille teollisuuslaitoksille. Asutukseen Meurmanin mielestä soveltuivat vain mäkien rinteet ja niillekin hän suositti taloudellisin perustein ainoastaan yli kolmikkeroksia rakennuksia. Julkisiin rakennuksiin eikä puistoihin ei lausunnon mukaan ollut suotavaa tuhlata liikaa pinta-alaa. Maa-kauppa yliopiston ja kaupungin välillä toteutui vuonna 1945. Yliopiston haltuun jäi 10 hehtaaria, mm. vanhan kuninkaankartanon tontti, jonka se myi vuonna 1954 Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnalle. Yliopiston kasvitieteellinen puutarha siirrettiin vuonna 1956 Ruissaloon.

Jälleenrakennuskaudella Iso-Heikkilään rakennettiin joitain teollisuus- ja varastorakennuksia, mutta suuri osa peltoalueista pysyi viljelykäytössä aina 1960-luvulle saakka. Vuonna 1951 kaupunki laati Iso-Heikkilään suunnitelmat koulukasvitarhaa varten. Meurmanin mäenrinteille kaavailema kerrostalorakentaminen pääsi vauhtiin vuonna 1954, jolloin ensimmäinen aravatalo nousi Patterihakaan Kanslerintielle. Se aloitti turkulaisen aluerakentamisen ja Rakennustoimisto A. Puolimatkan pitkän lähiöuran. Patterihaka toteutettiin kutsukilpailun voittaneiden arkkitehtien Arne Ehojoen ja Veijo Kahran suunnitelmien mukaan. Seuraava aluera-

kentamiskohde – Iso-Heikkilä - rakennettiin 1960-luvun taitteessa. Ruissalontien ja Akselintien tienoot täyttyivät niin ikään 1960-luvulla teollisuus- ja varastorakennuksista. SOK:n kiinteistön tieltä joutui väistymään myös Iso-Heikkilän virkatalon rakennukset. Kaupungin jäteveden puhdistamo rakennettiin vuonna 1966

Kulttuurihistorialliset arvot ja suojelun tavoitteet

Kanavanien alue

Turun maakuntamuseo katsoo, että Turun kaupungin sisääntuloväylän muodostama satama-alue, joka levittäytyy Turun linnan ympärillä, on historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti erittäin arvokas. Satamatoimen jatkuminen tulee turvata samalla kun vaalitaan alueen vaiheista kertovia elementtejä. Alueen tärkeimmän monumentin, muinaismuistona suojellun – Turun Linnan – kaupunkikuvallinen asema ei kuitenkaan saa jäädä satamatoimen jalkoihin. Tämä onnistuu parhaimmin vaalimalla Aurajokisuun nykyistä rakennetta, ohjaamalla turha läpiajoliikenne pois linnan ympäristöstä sekä säilyttämällä satamatoimelta mahdollisesti vapautuvat asfalttikentät esimerkiksi puistomaisessa virkistyskäytössä ja palvelemissa tarvittaessa Turun linnan ja sataman asiakkaiden pysäköintitarpeita.

Maakuntamuseolla ei ole huomautettavaa Linnankadun siirtämiseen eikä linnaa ympäröivän puistoalueen laajentamiseen. Museo pitää kuitenkin vallihaudan nykyistä olomuotoa riittävänä, eikä näe perusteita sen liittämiseen uuteen kanavaverkostoon. Vallihaudan historiallinen kertovuus tulee säilyttää hämärtyttömänä. Myös rautatien henkilöliikenteen siirtäminen on perusteltua, mutta linnan ympäristön rauhoittamisen kannalta parempi vaihtoehto on siirtää se kokonaisuudessaan Uudenkaupunginradan ja siltä erkanevien satamaraiteiden yhteyteen. Se ei saa kuitenkaan vaarantaa Linnan saavutettavuutta joukkoliikennevälineillä, joista ainakin pikarautatie on suunniteltu hyödyntäen nykyistä rataverkkoa. Myös mahdollisuus palauttaa 1970-luvulla hävitetty raitiovaunu-liikenne pitkin Linnankatua keskustaan tulee tutkia asemakaavanmuutoksen yhteydessä. Myös yksityisautoilla linnaan saapuville tulee turvata riittävät paikoitustilat (esim. yhteinen parkkialue Forum Marinumin kanssa).

Linnan välitön ympäristö sekä sen ja Kanavanien kärjen välinen alue on satamahistorian kannalta arvokkain. Alueen arvokkaat rakenteet ja rakennukset tulee varustaa suojelumerkinnällä. Niitä ovat:

1. Turun Linna (sm, sr-1)
2. massiivikivistä tehdyt satamalaiturit pollareineen (sr-2)
3. Myrylä, arkkitehti Veijo Kahra 1953. Sataman huolto-, huolinta- ja varastorakennukset. Huoltorakennuksessa on entinen työntekijöiden ruokala, jonka seinällä on Irja Soinin mosaiikkiteos ”Turun kaupunkia” vuodelta 1954. Rakennus on toiminut myös ravintolana. (sr-3)
4. Hotelli Sea Port. Vuonna 1899 rakennettu Warrantimakasiini, arkkitehdit Elia Heikel ja Stefan Michailov. Muutettu 1986 hotelliksi (Arkkitehtitoimisto Ilkka Salo). (sr-4)
5. Linnankadun, Satamakadun ja Neljännen

linjan välinen kortteli, jonka rakennukset liittyvät kiinteästi Kanavaniemen toimintaan: 4. Linja 1, Palovartioasema ja ulkorakennus, 1920 Turun kaupungin rakennuskonttori, J. Eskil Hindersson; 4. Linja 3, VR:n tavaratoimisto, 1923-24 sataman rautatietoimistoksi pystytetty klassisistinen rakennus, Turun satamarakennuskonttori K. A. Lassenius; 4. Linja 5, Siltavahdin asuinrakennus 1883, siirrettiin nykyiselle paikalle ja muutettiin jugendtyyliseksi ja korotettiin taitekattoiseksi 1912 (J. Eskil Hindersson/Turun kaupungin rakennuskonttori; 4. Linja 7, Tullitarkastajan sveitsiläistyylinen asuinrakennus 1800-luvun jälkipuoliskolta, siirretty nykyiselle paikalle 1910-luvulla (?); Linnankatu 72, satamavahdin asuinrakennus 1913-15 Turun kaupungin rakennuskonttori, J. Eskil Hindersson; Linnankatu 70, KOP:n konttori 1960-luvulta (?); Linnankatu 68. Satamakonttori, toimisto ja asuinrakennus 1920-21, Albert Richardtson (sr-4, maakuntakaavassa suojeltu aluekokonaisuus)

6. Merimieskoti, Satamankatu 16. Alkujaan ruokalarakennus, 1911, muutoksia 1922 M. A. Lassenius. (sr-4, maakuntakaavassa suojeltu aluekokonaisuus)

7. Linnankatu 83-89. Linnan pohjoispuolella sijaitsevat neljä hirsirunkoista makasiinia, jotka edustavat satama-alueen vanhinta, yksittäisten liikemiesten huolintatoimintaa. Ne rakennutti 1888-89 kauppias C .A. Doepel. Nykyisin makasiinit ovat Turun maakuntamuseon varastokäytössä (korjattu 1990-l:lla sisätilan rakenteet säilyttäen). (sr-3, maakuntakaavassa suojeltu aluekokonaisuus)

8. Linnankatu 62-66. Radan kahden puolin sijaitsevat asuinrakennukset ovat jääne alueen varhaisesta asutuksesta. 1800-luvun jälkipuoliskolla rakennettu asuintalo muutettiin ratavartijan vahtitupakäyttöön 1890-luvulla. Linnan puoleinen on nk. perämies Boströmin lesken mökki 1870-luvulta. (sr-5, asetuksella suojeltu rautatieasema-alue)

9. Forum Marinumin toimitiloiksi 1990-luvulla korjattu kiinteistö (Arkk.tsto Laiho-Pulkinen-Raunio) rakennettiin alun perin S.O.K:n varastoksi 1930-31 ja 1936-37 (S.O.K:n rakennusosasto, arkkitehti Valde Aulanko). (sr-4)

10. Vallihaudankatu 10. Vientikulma Munan funktionalistinen toimisto- ja varastorakennus, 1937-39 arkkitehti Ilmari Ahonen. (sr-4)

11. Linnankiinteistö, Vallihaudankatu 13. TUKO:n tehdasrakennus, 1949-53 TUKO:n rakennusosasto, arkkitehti Pekka Saarema. Nykyisin pienteollisuus- ym. toimitilakäytössä. Funktionalistinen pääsisäänkäynti auloiheen ja portaikkoineen tulee säilyttää. (sr-3)

12. Rettigin tupakkatehdas, kaarikattoinen raakatupakkavarasto ja vahtikoju, 1959-60 Kurt Simberg. (sr-4)

Patterihaan alue

Patterihaanalueen tärkeimmät elementit muodostuvat varhaisista erityistoiminnoista, Turun yliopiston aikana syntyneistä elementeistä, aluerakentamisesta ja välittömästi radan tuntumaan syntyneestä teollisuudesta ja rautatierakennuksista.

1.Patterinhaka, todennäköisesti venäläisten sotilaiden Suomen sodan aikana tai heti jälkeen rakentamat vallitukset, n. 1801-1810. Patterin keskellä sijainnut torppa tuhoutui tulipalossa kesällä 1992. Valliin liittyvä kellari on vuodelta 1884. Hoidettu muinaisjäännösalue. (sm, sr-2)

2.Vuosina 1954-57 rakennetut asuinkeuhkot sekä 1958-59 rakennettu ostoskeskus. Arava-rahoitteinen aluekokonaisuus puistoineen ja urheilukenttineen toteutettiin Arkkitehtitoimisto Ehojoki – Kahran suunnitelmien mukaan ja sen urakoi Rakennusliike A. Puolimatka. As. oy. Patterinmäki (viisi asuinkeuhkotaloa 1955), As. Oy Patterin Haka (kaksi asuinkeuhkotaloa ja liikerakennus, 1954, As. Oy Patterin puisto (asuinkeuhkotalo ja liikerakennus, 1955-56), Kanslerintie 12 (asuinkeuhkotalo, 1955), Latokartanonkatu 2 – 8 (neljä asuinkeuhkotaloa, 1956-57). Ostoskeskuksessa oli alun perin Osuusliike Tarmolan liikerakennus (posti ja myymälä, nykyisin Siwa), asunto, seurakuntakoti, kerhohuone, apteekki ja Suomalainen säästöpankki (nyk. toimistotiloi- ja apteekki ja pankkiautomaatti). (sr-3)

3.Iso-Heikkilän lastentalo. Vuonna 1959 rakennettu päiväkotikiinteistö liittyy oleellisesti Patterihaan lähiökokonaisuuteen. Turun kaupungin talorakennusosasto. (sr-4)

4.Latokartanonkadun, Maaherrankadun ja Jääränmaakadun omakoti- ja pientaloasuinalue. Suurin osa taloista rakennettiin Yliopiston vuokraamille tonteille 1930- ja 1940-luvuilla. (sr-4)

5.Maaherrankatu 31. Vuosina 1957-58 arkkitehti Wold. Kuurman piirustusten mukaan rakennettu asuinkeuhkotalo. (sr-4)

6.Iso-Heikkilän lähiö. Arkkitehtitoimisto Aarne Ehojoen suunnitelmien mukaan vuosina 1957-62 rakennettu aluekokonaisuus: As. oy. Iso-Heikkilän puisto (kaksi asuinkeuhkotaloa ja 1-kerroksinen liikesiipi, 1957-58), Väisäläntie 1 (asuinkeuhkotalo ja liikesiipi 1959-60), Väisäläntie 3 (asuinkeuhkotalo 1962), Väisäläntie 5 (asuinkeuhkotalo 1963), Väisäläntie 7 (asuinkeuhkotalo 1963), Otavanaukio 3 (asuinkeuhkotalo 1959), Iltatähdentie 1 (asuinkeuhkotalo ja lämpökeskus 1957-58), As. oy. Iso-Heikkilänrinne (asuinkeuhkotalo 1959-60), Pohjantähdentie 4 (asuinkeuhkotalo 1959-69), Iltatähdentie 3 (asuinkeuhkotalo 1959), Iltatähdentie 5 (asuinkeuhkotalo 1959-60), Iltatähdentie 7 (asuinkeuhkotalo 1959-60), As. oy. Iso-Heikkilänrivi (rivitalo 1962). Keuhkotaloja on viime vuosina korjattu alkuperäiseen tyyliin sopimattomalla tavalla (lämpörappaus, stenilevyt ym.). (sr-4)

7.Turun yliopiston tähtitieteen laitoksen tähtitorni. Tähtitorni vanhempi osa rakennettiin vuosina 1936-37 Yrjö Väisälän johdolla. Rakennuspiirustukset laati rakennusmestari O. Venhola. Vuosina 1942-43 rakennusta laadittiin toisella kiertokuvulla, meridiaanihuoneella ja oleskeluhuoneella ja se sai nykyisen kaksoisrakennus-tyylinsä. Suunnitelmat teki Yrjö Väisälä vuonna 1941. Yliopiston tähtitorni siirtyi Tuorlaan 1950-luvun alussa ja vanha jäi Turun Ursan käyttöön. (sr-3)

8.Akateemikko Yrjö Väisälän 1930-luvulla kehittämiin mittausmenetelmiin liittyvät betonipilarit (1936-37). Betonipilarit (2 kpl?) toimivat katoksilla suojattujen mittauslaitteiden jalustoina. (sm, sr-2)

9.Kanslerintien työkeskus. Tiilinen, 70 metriä pitkä kararmitalirakennus, lienee peräisin ensimmäisen maailmansodan ajalta. Se oli vielä keskeneräinen kun se vuosina 1921-22 korjattiin Turun suomalaisen yliopiston kemianlaboratorioksi luentosaleineen ja kirjastoineen ilmeisesti Onni Tarjanteen laatimien suunnitelmien mukaan. Vuonna 1974 rakennus laajennettiin suojatyökeskukseksi (piirustukset Talorakennusosasto). Viimeinen laajennus ja peruskorja-

us on vuodelta 1987 (Arkkitehtitoimisto Sigvard Eklund Ky). (sr-3)

10.Rautatien tavara-asema 1935, Jarl Ungern. (sr-3)

Pansiontien (alunp. Rautatienkatu), Ruissalontien (Rajakatu) ja Kirstinkadun väliset kolme 1910-luvun alussa järjestettyä korttelia (alkujaan XIII kaupunginosakorttelit 28, 29 ja 30):

11.Ruissalontie 4. Vuonna 1909 rakennetut (suunn. Alex. Nyström) tehdas- ja varastorakennukset on modernisoitu perusteellisesti 1970-luvun alussa eikä niillä ole sinänsä suoje-luarvoa. Mittakaavan- ja massoitte-lun osalta ne kuitenkin liittyvät kokonaisuuteen.

12.Ruissalontie 6. Ab Vineto Oil Oy:lle vuonna 1911 arkkitehti Albert Richardtsonin piirustusten mukaan rakennetut tehdas- ja varastorakennukset. Muutoksia 1959 (Oy Esso Ab, Kiito-huolto Oy). (sr-3)

13.Ruissalontie 8. As. oy Rajakatu 8. Rakennus- ja Kiviteollisuus Osuuskunta Alkun vuonna 1912 työntekijöilleen rakennuttamat neljä nikkarijugendtyylistä asuintaloa, suunnitellut rakennusmestari Adrian Thomander. (sr-4)

14.Ruissalontie 8. Turun Saippua (Saippuacenter). Äströmin Teknillisen Tehtaan rakennukset pystytettiin vuosina 1910 (Alex. Nyström), 1921 (A. Richardtson) ja 1927 (Ingvald Serenius). Vanhimpia rakennuksia on säilynyt nykyisten tuotantorakennusten lomassa ja rakenteissa. Saippuatehdas nykyasussaan on rakennettu arkkitehti Albert Richardtsonin piirustusten mukaan vuosina 1939-41 ja 1941-43 ja laajennettu 1962-63 ja 1968-70 (Olavi ja Kauko Reima). (sr-3)

Ruissalontien ja Akselintien väliset teollisuus- ja varastotontit kuuluvat Turun yliopiston 1930-luvuilla teetättämän suunnitelman mukaisesti järjestettyihin teollisuus- ja varastotontteihin. Niiden rakentamisessa tulisi mahdollistaa historiallisen kerroksisuuden ja alueen ominaispiirteiden säilyminen. Kaupunkikuvallisesti ja teollisuushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia, joiden säilymisedellytykset tulee turvata, ovat:

15.Ruissalontie 19, vuonna 1950 rakennettu ja 1956 laajennettu vesijohtoliike I. T. Vähälän tehdasrakennus (Laiho-Tuote).

16.Ruissalontie 23. Turun kaupungin varastorakennus, 1958-59, Talorakennusosasto (A. S. Sandelin).

17.Ruissalontie 37. GWS:n (OY G. W. Sohlbergin) tehdaskiinteistö, 2 tehdasrakennusta 1950-53 Helge Lundström, laajennus 1956 Rauno Raunio, asuin/autotallirakennus 1952-53 Viljo Laitsalmi.

Rakennusten ja rakenteiden erilaisen luonteen, arvon ja säilyneisyyden vuoksi kunkin kohteen perään on laitettu luokittelun omaava sr-indeksointi osoittamaan, että niille tulee laatia erilainen suojelumääräys.

Turun maakuntamuseo
museotoimenjohtaja

Juhani Kostet

Tutkimus- ja kokoelmaosasto
tutkija

Kaarin Kurri